Philol.

R
1719

RII. e. 461.

Be. 461

1.

Philol.
R II. e
4-II A
7043.
i52169492

M. T. Ciceronis. De amicitia.

Biblioth. Academ. Dorpat.

De Eloquentie Recommendatio

M. T. C. Laelius siue de Amicitia dialogus, ad. T. Pomponiū Atticū Prefacio.

Quint⁹, Muti⁹, Augur sceuola, mlta narrare de, C. Lelio socero suo memoriter ⁊ iucunde solebat, nec dubitare illū in omi sermone appellare sapientē. Ego aūt a patre ita erā deduct⁹ ad Sceuolā sumpta virili toga, vt quoad possem ⁊ liceret a senis latere nūquā discederē. Itaqꝫ mlta ab eo prudēter disputata, mlta etiā breuiter ⁊ cōmode dicta memorie mandabā, fieriqꝫ studebā eius prudētia doctior. Quo mortuo me ad pontificē Sceuolā cōtuli, quē vnū nostre ciuitatis ⁊ ingenio, ⁊ industria, p̄stantissimū audeo dicere Sed de hoc alias, nūc redeo ad Augurē. Quum sepe multa narraret, tū memini domi in hemicyclo sedentē (vt solebat) quū ⁊ ego essem vna, ⁊ pauci admodū familiares in eū sermonē illū incidisse, qui tū fere multis erat in ore. Meministi eīn profecto, vt opinor Attice, ⁊ eo magis ꝙ P. Sulpitio vtebare multū. quū is tribunus plebis capitali odio a Qu. Pōpeio, qui tū erat cōsul dissideret, qui cum coniunctissime ⁊ amātissime vixerat, quāta hoīm esset, vel admiratio, vel querela. Itaqꝫ cū Sceuola, quū in eam ipsam mentionē incidisset, exposuit nobis sermonē Lelij de amicitia habitum ab illo secū, ⁊ cū altero genero. C. Fānio Marci filio, paucis dieb⁹ post mortē Africani. Cuius disputatiōis sententias memorie mādaui. quas in hoc libro exposui meo arbitratu. Quasi eīn ipsos induxi loquētes, ne inquā ⁊ inquit sepius interponeret. Atqꝫ ideo feci vt tanq̄ a p̄sentib⁹ coram

haberi ſmo videref. Quũ eñ mecũ ſepe ageres, vt de ami
citia ſcriberẽ aliqd. digna mihi res, tũ oĩm cognitioue, tum
nr̃a familiaritate, viſa eſt. Itaqꝫ feci nõ inuit⁹, vt ꝓdeſſem
mltis tuo rogatu, ſꝫ vt in Catone maiore feci, q̃ eſt ſcriptus
ad te de ſenectute, Catonẽ induxi ſenẽ diſputantẽ, q: nulla
videbaf aptior pſona, q̃ de etate loqueref, ꝙ ei⁹, q̃ et diutiſ
ſime ſenex fuiſſet, ⁊ in ip̃a ſenectute p̄ ceteris floruiſſet. Sic
cũ accepiſſem⁹ a patrib⁹ maxie memorabilẽ. C. Lelij, ⁊. P
Scipiõis familiaritatẽ. C. Lelij pſona viſa eſt idonea fuiſ-
ſe, q̃ de amicitia eaip̃a differeret, q̃ diſputata ab eo memiſ-
ſet mgr̃ me⁹ Sceuola. Gen⁹ aũt hoc ſermonũ poſitũ in ho
minũ vetez autoritate, ⁊ eoz illuſtriũ, plus, neſcio q̃ pacto
videf habere gũitat]. Itaqꝫ ip̃e mea legẽs ſic afficior inter-
dum] vt Catonẽ non me loq̃ exiſtimẽ. Sed vt tũ ad Senẽ
ſenex de ſenectute, ſic in hoc libro ad amicũ amiciſſim⁹ de
amicitia ſcripſit, tũ eſt Cato locut⁹, q̃ erat nemo fere ſenior
tribus illis, nemo prudẽtior. Nũc Leli⁹ ⁊ ſapiẽs, ſic eñ eſt
habit⁹, ⁊ amicitie glĩa excellẽs de amicitia loquif. Tu ve-
lim a me aĩm parũp auertas Leliũ loqui ip̃m putes. C.
Fanni⁹ ⁊ Qu. Muti⁹ ad ſocerũ veniũt poſt mortẽ Aphri-
cani, ab his ſmo orif. Reſpõdet Leli⁹ cuius diſputatio eſt
de amicitia, quã legens tuipſe cognoſces.

FANNIUS Sunt iſta vera Leli, nec eñ me-
lior vir fuit Aphricano q̃ſquã nec clarior. Sed
exiſtiare debes oĩm oclos in te eſſe coniũctos.
vnũ te ſapiẽtẽ appellãt ⁊ exiſtimãt. tribuebaf hoc mõ. M.

Catoni. Scim⁹. L. Attiliũ apd̓ p̃res nr̃os appellatum eſſe
ſapientẽ. Sed vterqꝫ alio quodãmõ, Attili⁹ q: prudẽs eſſe
in iure ciuili putabaf. Cato q: multaz rez vſum haberet,
multaqꝫ eius ⁊ in ſenatu, ⁊ in foro, vel ꝓuiſa prudẽter, vel
acta ꝯſtanter, vl' rñſa acute ferebanf. Propterea quaſi cog
nomẽ iam habebat in ſenectute ſapiẽtis. Te aũt alio quo-
dammõ dicũt nõ ſolũ natura ⁊ morib⁹, verũetiã ſtudio et
doctrĩa eſſe ſapientẽ. Nec ſicut vulg⁹, ſed vt eruditi ſolent
appellare ſapientẽ, qualẽ in reliqua grecia neminẽ. Nam q̃
ſeptẽ appellanf, eo (q̃ iſta ſubtili⁹ querũt) in nũero ſapientũ
nõ habenf. Athenis vnũ accepim⁹, ⁊ eũ quidẽ etiã Apol-
linis oraculo ſapientiſſimũ iudicatũ. hanc eſſe in te ſapien-
tiã exiſtimãt, vt oĩa tua in te poſita eſſe ducas, hũanoſqꝫ ca
ſus v̓tute inferiores eſſe putes. Itaqꝫ ex me querũt, credo
⁊ ex hoc itẽ Sceuola, quo nam pacto mortẽ Aphricani fe-
ras, eoqꝫ magis ꝙ his ꝓximis Nonis cũ in hortos D. Bru
ti augur] cõmentãdi cauſa (vt ſolet) veniſſem⁹, tu nõ af-
fuiſti, q̃ diligẽtiſſime ſemp illũ diem ⁊ illd̓ mun⁹ ſolit⁹ eſſe
obire. SCAEUOLA. Querũt quidẽ. C. Leli multi, vt
eſt a Fannio dictũ. Sed ego id reſpõdeo, ꝙ aĩaduerti te
dolorẽ, quẽ acceper], tũ ſummi viri, tũ amãtiſſimi morte,
ferre moderate, nõ potuiſſe nõ cõmoueri, nec fuiſſe id hũa
nitatis tue. Quod aũt in ꝓximis Nonis, in noſtro collegio
nõ affuiſſes, valetudinẽ reſpõdeo cauſaz, nõ meſticiã fuiſſe
LAELIUS. Recte tu quidẽ Sceuola ⁊ vere. Nec enim
ab iſto officio, qd̓ ſemp vſurpaui, cũ valerẽ, abduci incom-

modo meo debui, nec vllo casu arbitror hoc ꝯstanti homi-
ni posse ꝯtingerre, vt vlla intermissio fiat officij. tu autem
Fanni qui mihi tantũ tribui dicis, quantum ego nec aguo
sco, nec postulo, facis amice, sed vt mihi videri nõ recte iu
dicas de Catone, aut em̃ nemo (quod quidẽ magi credo)
aut si quisquã est, ille sapiẽs fuit. Quõ em̃ (vt alia omittaz)
mortẽ filij tulit? Memínerã Paulũ, viderã Gracchũ Sed
hi ne cõparent̃ Catoni maxio ꝛ spectato viro. Quãobrem
caue, Catoni anteponas ne istũ quidẽ ipm, quem Apollo
(vt ais) sapientissimũ iudicauit. Hui⁹ em̃ facta, illius di-
cta laudant̃, de me aũt (vt iam cũ vtroqꝫ loquar) sic habe
tote. Ego si Scipionis desiderio me moueri negẽ, quã id
recte faciã viderit sapiẽtes, sed certe mẽtiar. Moueor em̃
tali amico orbat⁹, qualis vt arbitror nemo vnquã erit (et
vt cõfirmare possum nemo certe fuit, Sz nõ egeo medici-
na, me ipse cõsolor, ꝛ maxie illo solatio, ꝙ ego errore careo
quo in amicoꝝ discessu pleriqꝫ angi solẽt Nihil mali accidis
se Scipioni puto, mihi accidit, si qd accidit. Suis aũt incõ-
modis grauiter angi, nõ amicũ, sed seipm̃, amãtis est. Cuz
illo vo quis neget actũ esse p̃clare? nisi em̃ (qd ille minie
putabat) immortalitatẽ optare vellet, quid nõ est adept⁹
qd homĩ fas esset optare? Qui summã spem ciuiũ, quã de
eo iam puero habuerãt, ꝯtinuo adolescens incredibili vtu
te superauit, qui consulatũ petijt nunquã fact⁹ est cõsul bis,
primũ ante tpus, iterum sibi suo tpe, reipub. pene sero, qui
duabus vrbibus euersis inimicissimis huic impio, nõ mo-

do presentia, verumetiã futura bella deleuit. Quid dicã de
morib⁹ facillimis? de pietate in matrẽ? liberalitate in soro
res? bonitate in suos, iusticia in om̃es? Hec nota sunt no-
bis, quã aũt ciuitati char⁹ fuerit merore funeris indicatum
est Quid igit̃ hũc paucoꝝ annoꝝ accessio iuuare potuisset?
senect⁹ em̃ quãuis nõ sit grauis (vt memini Catonem vno
anno anteꝙ̃ mortu⁹ est mecũ ꝛ cũ Scipiõe disserere) tamẽ
aufert eam viriditatẽ in qua etiã nũc erat Scipio. Quam-
obrẽ vita quidẽ talis fuit, vel fortuna, vel gloria, vt nihil
posset accedere. Moriendi aũt sensum celeritas abstulit,
quo de genere mortis difficile dictu ẽ. quid hoĩes suspicẽ-
tur, videris. Hoc tñ vere licet dicere, P. Scipiõi ex multi
dieb⁹ quos in vita celeberrios letissimosqꝫ viderit, illũ di-
em clarissimũ fuisse, cũ senatu dimisso domũ reductus ad
vesperã est a patrib⁹ cõscriptis, a Po, Ro, socijs, ꝛ Latinis
pridie ꝙ̃ excessit e vita, vt ex tam alto dignitatis gradu, ad
supos videat̃ poti⁹ ꝙ̃ ad inferos puenisse. Neqꝫ em̃ assenti
or his qui hec nup disserere ceperũt, cum corporib⁹ simul
animas interire, atqꝫ om̃ia morte deleri. plus apud me an-
tiquorũ auctoritas valet, vel nostrorũ maiorũ, qui mortu-
is tam religiosa iura tribuerũt, quod nõ fecissent pfecto, si
nihil ad eos ptinere arbitrarent̃, vl' eoꝝ, q̃ in hac fra fuer̃t,
magnãqꝫ Greciã, q̃ nũc q̃dẽ deleta est tũ florebat, institutis,
ꝛ p̃ceptis suis erudier̃t. vl' ei⁹ q̃ Apollinis oraclo sapiẽtissi-
mus est iudicatus, qui non tum hoc, tum illud vt in pleris-
qꝫ, sed idem dicebat semper animos hominũ esse diuinos,

hisq; cũ e corpe excessissent, reditũ ad celũ patere, optimoq;
& iustissimo cuiq; expeditissimũ. qd idem Scipiõi videbat
q idem quasi psagiret, paucis ante morte dieb⁹, cũ & Phi-
lus & Manili⁹ adessent, & alij plures, tuq; etiam Sceuola
me puenisses, disseruit triduũ de repub. cui⁹ disputationis
fuit extremũ fere de imortalitate anior, qua se in qete p vi-
sum ex Africano audisse dicebat. Id si ita est, vt optimi cu-
iusq; anim⁹, in morte facillime euolet tanq̃ e custodia vin-
culisq; corporis, cui censem⁹ cursũ ad deos faciliorem fuisse
quã Scipiõi? Quo circa merere hoc euẽtu vereor, ne inui-
di magis quã amici sit. Sin aũt illa vereor, vt idẽ interitus
sit anior & corpor, nec vll⁹ sensus maneat, vt nihil boni est
in morte, sic certe nihil est mali. Sensu aĩo amisso, fit idez
quasi nat⁹ nõ esset oĩno. Quẽ tñ esse natũ & nos gaudem⁹,
& hec ciuitas, dum erit letabit. Quaobrẽ cũ illo quidẽ, vt s
dixi, actũ optie est, meũ aũt incõmodi⁹, quẽ fuit equius, vt
pri⁹ introierã in vitã, sic pus exire de vita. Sz tñ recordati-
one nře amicitie sic fruor, vt beate vixisse videar, qr cum
Scipiõe vixerim, quo cũ mihi pũncta cura de rep. & de p-
uata fuit, quo cũ dom⁹ fuit & militia cõmunis, & id in quo
est omis vis amicitie, voluntatũ studior, sentẽtiarũq; sum
ma psensio. Itaq; nõ tam ista me sapientie, quã modo Fã-
nius cõmemorauit, fama delectat, falsa psertim, q; q amici
tie nostre memoriam spero sempiternam fore, idq; mihi eo
magis est cordi, et ex omnibus seculis vix tria, aut quat-
tuor nominant paria amicorũ, quo in genere, sperare spe-

rare videor Scipiõis amicitiã & Lelij, notã posteritati fore
FANNIUS. Istud qdẽ Leli ita necesse est. Sz qm ami-
citie mẽtionẽ fecisti, & sum⁹ ociosi pgratũ mihi feceris, spero
item Sceuole, si queadmodũ soles de ceteris reb⁹, cũ ex te
querunt, sic de amicitia disputaris, qd sentias, qualẽ existi-
mes, q pcepta des. SCEUOLA. Mihi vero erit gratũ
atq; idipm cũ tecũ agere conarer, Fanius anteuertit. Quã
obrẽ vtriq; nřm gtũ admodũ feceris. LAELIUS. Ego
vero nõ guarer, si mihi ipe pfiderẽ. Nam & pclara visa res
est. & sum⁹, vt dixit Fanni⁹, ociosi. Sed qs ego sum? aut q
in me est facultas? doctor est ista consuetudo eq grecor, vt
ijs pponat, de quo disputẽt, qvis subito. Magnũ op⁹ est,
egetq; exercitatiõe nõ parua. Quãobrẽ q disputari de ami-
citia pñt. ab eis censeo petatis. q ista pfitent. Ego vos hor
tari tñ possũ, vt amicitiã oib⁹ rebus hũanis anteponatis.
Nihil est em tam nature aptũ, tam quenies ad res vl secun
das, vl aduersas. Sz hoc pmũ sentio, nisi in bonis amicitiã
esse nõ posse. Neq; id ad viuũ reseco, vt illi q hec subtilius
disserũt, fortasse vere, s ad cõem vtilitatẽ parũ. Negant em
quẽquã virũ bonũ esse nisi sapientẽ. Sit ita sane, s eam sapi-
entiã interpretant, quã adhuc mortalis nemo est psecutus.
Nos aũt ea q sunt in vsu vitaq; cõi, nõ ea q finguntur aut op-
tant spare debem⁹. Nunq; ego dicã. C. Fabriciũ. M. curi
um. T. Coruncaniũ, qs sapiẽtes nři maiores iudicabãt, ad
istorum normam fuisse sapiẽtes. Quare sibi habeant sapi-
entie nomẽ, & inuidiosum & obscurum, concedantq; vt hij

boni viri fuerint. Neq id quidē facient, negabunt id nisi sa-
pienti posse cōcedi. Agam⁹ igit̄ pingui minerua (vt aiunt)
qui ita se gerūt, ita viuūt, vt eoꝝ probet̄ fides, integritas,
equalitas, liberalitas, nec sit in eis vlla cupiditas, vel libi-
do, vel audacia, sintq magna cōstantia, vt hi fuerūt quos
modo nomīaui, hos viros bonos, vt habiti sunt, sic etiam
appelādos esse putem⁹, qui assequunt̄ q̄tum homīes pos-
sunt naturā optimā recte viuendi ducem, sic eñ bene pspi-
cere videor, ita natos esse nos, vt inter oēs esset societas
quedā. Maior aūt vt quisq proxie accederet. Itaq ciues
ues potiores sunt q̄ peregrini, et ppinqui q̄ alieni, cuz his
eñ amicitiā natura ipa peperit. Sed ea nō satis habz firmi-
tatis. Nanq hoc prestat amicitia ppinquitati, q ex ppinq-
tate bñuolentia tolli potest, ex amicitia aūt nō pōt. Subla-
ta eñ bñuolentia amicitie nomē tollit̄, ppinquitatis ma-
net. Quanta aūt vis amicitie sit, ex hoc intelligi maxie pōt,
q ex infinitate societatis generis humani, quā ɔciliauit ip-
sa natura ɔtracta res est, et adducta in angustum. vt omis
charitas, aut inter duos, aut inter paucos iungeret. Est au-
tem amicitia nihil aliud, nisi oīm diuinaꝝ hūanarūq rerū
cū beneuolentia et charitate, summa consensio. Qua quidē
haud scio, an, excepta sapientia, quicq melius homini sit a
dijs immortalibus datū. Diuitias alij preponūt, bonā alij
valetudinē, alij potentiā, alij honores. Multi etiā volupta-
tes, beluaꝝ hoc quidē extremū est. Illa aūt superiora sunt
caduca et incerta, posita nō tam in nostris cousilijs, q̄ in for

tune temeritate. Qui aūt in ꝟtute summū bonū ponūt, p-
clare illi quidē. Sed hec ipa ꝟtus amicitiā gignit et ɔtinet.
Nec sine ꝟtute amicitia esse vllo pacto pōt. Jam ꝟtutē ex
ɔsuetudie vite sermōisq nr̄i īꝑtemur. Nec metiamur eā, vt
q̄dā indocti, ꝟborū magnificētia, virosq bonos, eos qui
habent̄ nūeremus, Paulos, Catones, Gaios, Scipiones,
Philos, de his cōmunis vita contenta est. Eos aūt omit-
tamus, qui omino nusq̄ reperiunt̄. Tales igit̄ inter viros
amicitia tantas opportunitates habet, quātas vix queo di-
cere. Principio quis pōt esse vita vitalis, vt ait Ennius, q̄
nō amici mutua bñuolentia ɔquiescat. Quid dulci⁹ quam
habere quo cū oīa audeas sic loqui vt tecū. Quis eēt tan-
tus fruct⁹ i psperis reb⁹ nisi haberes, qui illis eque, ac tu
ipse gauderet: Aduersus ꝟo res ferte difficile esset, sine eo
qui illas graui⁹ etiā quā tu ferret. denique cetere res q̄ expe-
tunt̄ opportune sunt, singule reb⁹ fere singulis. diuitie, vt
vtare opes, vt colare. honores, vt laudare voluptates, vt
gaudeas. valetudo, vt dolore careas, et muneribus fugare
corpis. Amicitia plurias res ɔtinet, q̄quo te verteris psto
est, nullo loco excludit̄. Nunq̄ intēpestiua. Nunq̄ molesta
est. Itaq nō aqua, nō igni, nō aere (vt aiunt) plurib⁹ locis
vtimur, q̄ amicitia. Neq ego nūc de vulgari, aut de medi-
ocri, q̄ tñ ipsa delectat et pdest, s; de vera et perfecta loquor
qualis eorū q̄ pauci noiant̄, fuit. Nam et secūdas res splēdi-
diores facit amicitia, et aduersas partiens, cōmunicansq le-
uiores. Cūq plurias et maxias cōmoditates amicitia cōti-

neat, tamē illa nimirū pstat omib⁹, ꝙ bona spe plucet in posterū. Nec debilitari anios, aut cadere patit. Verūecia iam amicū, qui intuet, tanꝙ exemplar aliqd intuet sui. Quocirca ꝛ absentes adsunt, ꝛ egētes abūdant, ꝛ imbecilli valēt, ꝛ qd difficili⁹ dictu est, mortui viuūt. Tantos eos honos. memoria, desideriū, psequit amicoꝝ. ex quo illorum beata mors videt. hoꝝ vita laudabilis. ꝙ si exemeris ex natura rerū bñuolentie ꝯiunctionē, nec dom⁹ vlla, nec vrbs stare poterit, nec agri quidē cult⁹ pmanebit. id si min⁹ quidē intelligit, quāta vis amicitie ꝯcordieqꝫ sit ex dissensionibus, atqꝫ ex discordijs pcipi pōt. Que eñ dom⁹ tam stabilis, ꝙ tam firma ciuitas est, que nō odijs, atqꝫ dissidijs funditus possit euerti? Ex quo quantuꝫ boni sit in amicitia iudicari pōt. Agrigentinū doctū quendā virū carmibus grecis vaticinatū ferūt, que in rerū natura, totoqꝫ mūdo ꝯstarent, queqꝫ mouerent, ea ꝯtrahere amicitiā, dissipare discordiā, atqꝫ hoc equidē omēs mortales, ꝛ intelligūt, ꝛ reprobant. Itaqꝫ si quādo aliqd officiū extitit amici in periculis aut adeundis, aut cōmunicādis. quis est qui id non maximis efferat laudibus? Qui clamores tota cauea nuꝑ in hospitis et amici mei M. Pacuuij fuerūt, noua fabula cū ignorāte rege vter eoꝝ esset Orestes, Pylades, Orestē se esse diceret, vt ꝓ illo necaret. Orestes aūt ita vt erat, Orestē se esse perseueraret. Stantes aūt plaudebāt in re ficta. Quid arbitramur in vera fuisse facturos? Facile indicabit ipsa natura vim suā. cū homies qd facere ipsi nō possent, id recte fieri

in altero iudicarent. Hacten⁹ mihi videor de amicitia qd sentirē potissime dixisse, si qua pterea sunt, credo autē esse multa, ab his si videbit, qui ista disputāt queritote. FAN. Nos aūt a te poti⁹ quamꝙ etiā ab istis sepe quesiui ꝛ audiui, nō inuit⁹ equidē. Sꝫ aliud quoddā expetim⁹ filū orationis tue. SCAEUOLA. Tu magis id diceres Fanni, si nuꝑ in hortis Scipiōis. cū est de repub. disputatū, affuisses, qualis tū patron⁹ iusticie fuit ꝯtra accuratā orationem Phili. FAN. Facile id quidē fuit iusticiā iustissimo viro defendere. SCAEUOLA. Quid amicitiā? nōne facile ei erit qui ob eam summa fide, ꝯstantia, iusticiaqꝫ seruatā, maximā ceperit gloriā. LAELIUS. vim hoc quideꝫ est afferre. Quid eñ refert qua me ratiōe cogatis. Cogit certe, studijs eñ generoꝝ psertim in re bona, tum difficile est, tum ne equū quidē obsistere. Sepissime igit nihil de amicitia cogitāti, maxie illd ꝯsiderandū videri solet, num ꝓpt imbecillitatē, atqꝫ inopiā desiderāda sit amicitia? vt in dādis recipiendisqꝫ meritis, quo quisqꝫ min⁹ per se posset, id acciperet ab alio vicissimqꝫ redderet, an esset hoc quidē ꝓpriū amicitie, sed antiquior, ꝛ pulchrior, ꝛ magis a natura ipsa ꝑfecta alia causa esset. amor eñ, ex ꝙ amicitia est noiata, ꝑnceps est ad bñuolentiā ꝯiungendā. Nam vtilitates quidem etiā ab his pcipiunt sepe, qui simulatiōe amicitie colunt, ꝛ obseruant causa tpis. In amicitia aūt nihil fictū. nihil simulatū, ꝛ quicqd est, idem veꝝ ꝛ voluntariū est. Quapropter a natura nihil videt poti⁹ ꝙ ab imbecillitate orta

Simulamus id quod non habemus; dissimulamus quod habemus.

amicitia, ⁊ applicatiõe magis animi cũ quodã sensu amã-di, quã cognitiõe quantũ illa res vtilitatis esset habitura. Quod quidẽ quale sit, etiã in bestijs quibusdaʒ aĩaduerti potest, q̃ ex se natos ita amãt ad q̃dã tp̃is. ⁊ ab eis ita amã-tur, vt facile eoꝝ appareat sensus q̃d in hoĩe multo est eui-denti⁹. Primũ ex ea charitate q̃ est inter natos ⁊ parentes que dirimi, nisi detestabili scelere, non põt. deinde cũ simi-lis sensus extitit amoris, si aliquẽ nacti sum⁹, cui⁹ cũ mori-bus et natura cõgruamus, ꝙ in eo quasi lumẽ aliq̃d ꝓbita-tis ⁊ ꝟtutis ꝑspicere videamur. Nihil est eñ amabili⁹ vir-tute, nihil q̃d magꝭ alliciat hoĩes ad diligendũ, quippe cũ ꝓpter ꝟtutẽ ⁊ ꝓbitatẽ, eos etiã quos nunq̃ vidim⁹, quo-dãmodo diligam⁹. Quis est q̃. C. Fabricij. Martij. Curij cũ charitate aliqua, ⁊ bñuolentia memoriã nõ vsurpet, q̃s nunquã viderit? quis aũt est. qui Tarquiniũ Superbum, qui. P. Crassum, Sp. Meliũ nõ oderit? Cum duob⁹ duci-bus de imperio in Italia decertatũ est, Pyrrho ⁊ Haniba-le. Ab altero ꝓpter ꝓbitatem eius nomis, nõ alienos ani-mos habem⁹. Alterũ ꝓpter crudelitatẽ ei⁹, semꝑ hec ciui-tas oderit. Q̃d si tanta vis probitatis est, vt eam, vel in eis, quos nunquã vidim⁹, vel q̃d maius est, in hoste etiã dili-gam⁹, quid mirũ est, si animi hoĩm moueanꝭ, cum eorum, quibus cum vsu cõiuncti esse possint, ꝟtutẽ ⁊ bonitatẽ pro-spicere videanꝭ. Quãquam confirmaꝭ amor, et beneficio accepto, ⁊ studio perspecto, ⁊ cõsuetudine adiuncta. quib⁹ rebus ad illum primũ motũ animi ⁊ amoris adhibitis, ad

mirabilis quedã exardescit bñuolentie magnitudo, quã si qui putant ab imbecillitate proficisci, vt sit per quã quisqꝫ assequaꝭ, quod desideret, humilẽ sane relinquunt, ⁊ mini-me generosum, vt ita dicã, ortum amicitie, quã ex inopia, atqꝫ indigẽtia nasci volunt. Quod si ita esset, vt quisqꝫ va-letudinis minimũ in se esse arbitrareꝭ, Ita ad amicitiã essʒ aptissimus, quod longe secus est. Ut eñ quisqꝫ sibi pluri-mũ confidit ⁊ vt quisqꝫ maxime virtute ⁊ sapientia sic mu-nitus est, vt nullo egeat, suaqꝫ oĩa in seipso posita iudicet ita in amicicijs expetẽdis, colendisqꝫ maxĩe excellit. Quid eñ erat Aphrican⁹ indigẽs mei? mĩme hercule, at ne ego quidem illius, sed ego admiratione quadã ꝟtutis eius, il-le vicissim opinione fortasse nõnulla, quam de meis mori-bus habebat, me dilexit, auxit beneuolentiaʒ consuetudo. Sed quanq̃ vtilitates multe, ⁊ magne consecute sunt, non sunt tamẽ ab earũ spe cause diligendi profecte. Ut eñ bene-fici liberalesqꝫ sumus, non vt exigam⁹ gratiam, neqꝫ eñ be-neficium feneramur, sed natura propensi ad liberalitatem sumus, Sic amiciciam non spe mercedis adducti, sed ꝙ omnis eius fructus in ipso amore in est, expetendam puta-mus. Ab his qui pecudum ritu ad voluptatem omnia re-ferunt, longe dissentimus. Nec mirũ. Nihil enim altum, ni-hil magnificuʒ, ac diuinum suspicere possunt, qui suas om-nes cogitationes abiecerunt in rem eam humilem tamqꝫ contemptam. Quamobrẽ hos quidem ab hoc sermõe re-moueamus, ipi autem intelligamus a natura gigni sensum

diligēdi ⁊ bn̄uolētie charitatē facta significatiōe ꝓbitatis, quā qui appetiuerūt, applicāt sese, ⁊ ꝓpiꝰ admouēt vt vsu eius, quē diligere ceperūt, fruanť ⁊ morbꝰ. Sintq̧ pares in amore, ⁊ equales, ꝓpensioresq̧ ab bene merendū quam ad reposcendū. Atq̧ hec inter eos sit honesta certatio. Sic et vtilitates ex amicitia maxie capienť, ⁊ erit eiꝰ ortꝰ a natura, quā ab imbecillitate, ⁊ grauior ⁊ verior. Nam si vtilitas amicitias cōglutinaret, eadē cōmutata dissolueret, sed quia natura mutari nō pōt, Iccirco vere amicicie sempiťne sunt. Ortum quidē amicitie videtis, nisi q̄d adhuc forte vultis. SCAE. Tu vero pge Laeli, pro hoc eñ q̄ minor est natu, meo iure respōdeo. FAN. Recte tu equidē. Quā obrem audiamus. LAE.

Audite vero optimi viri ea, q̄ sepissime inť me ⁊ Scipionē de amicitia disserebanť. Quanquā ille quidē nihil difficiliꝰ esse dicebat, quā amicitiā vsq̧ ad extremū vite diē pmanere. Nam vel vt nō idez expediret, vtriq̧ incidere sepe, vl' vt in rep. nō idē sentirēt. Mutari etiā mores hoīm sepe dicebat, alias aduersis rebꝰ alias etate ingrauescēte, atq̧ eaꝝ rerū exemplū ex siliťudie capiebat ineūtis etatis, ꝙ summi pueroꝝ amores sepe vna cū ꝑtexta ⁊ toga deponerenť. Sin aūt ad adolescentiā pduxissent, dirimi tamen interdum contentione, vel luxurie conditiōe vel cōmodi alicuius, qꝺ idem adipisci vterq̧ nō posset. Quod si qui longiꝰ in amicitia ꝓuecti essent, tñ sepe labefactari, si in honoris ꝯtentionē incidissent. Pe-

stem eñ maiorē esse nullā in amicitijs, ꝙ in plerisq̧ pecunie cupiditatē. In optimis q̄busq̧ honoris certamen ⁊ glorie. Ex quo īimicitias maxias sepe inter amicissimos extitisse. Magna etiā dissidia, ⁊ plerūq̧ iusta nasci, cū aliq̄d ab amicis, qꝺ rectū nō esset, postularef, vt aut libidīs ministri, aut adiutores essent ad iniuriā. Quod qui recusarēt, quamuis honeste id facerēt, ius tñ amicitie deserere arguerentur, ab his quibꝰ obsequi nollēt. illos aūt qui quiduis ab amico auderēt postulare, postulatiōe ipā ꝓfiteri, oīa se amici causa esse facturos. Eoꝝ q̄rela inueterata, nō mō familiaritates extingui solere, sed etiā odia gigni maxia atq̧ sempiterna. Hec itaq̧ multi, quasi fata impēdere amicitijs, vt oīa subterfugere, nō mō sapientie, ſ etiā felicitatꝭ diceret sibi videri. Quamobrē id primū videmꝰ, si placet, quatenꝰ amor in amicitia ꝓgredi debeat, num si Coriolanꝰ habuit amicos ferre cōtra patriā arma illi cū Coriolano debuere? Num becilli nō amici regnū appetēte? Nū Sp. Meliū iuuare ꝺbuerūt? Tyberiū quidē Gracchū rēpb. vexantē a Qu. Tuberōe equalibusq̧ amicꝭ derelictū videbamꝰ. At. C. Blosius Cumanꝰ, hospes familie nr̄e Sceuola, cū ad me quin aderā cū Lenate ⁊ Rutilio ꝯsulibꝰ in cōsilio depcatū venisset, hanc vt sibi ignoscerē causaz afferebat, quod tanti Ty. Gracchū fecisset, vt quicq̄d ille vellet, sibi faciendū putaret Tū ego, etiā ne inq̄ si in capitoliū faces ferre vellet? nūꝙ inquit voluisset id quidem, sed si voluisset paruissez. Videtis quā nefaria vox, ⁊ hercle ita fecit, vt plus etiam quā

dixit. Non em̄ paruit ille Tyberij Gracchi temeritati, sed etiā prefuit nec se comitē illius furoris, sed ducem prebuit. Itaqꝫ hac amentia questione noua ꝑterritus in Asiam profugit, ad hostes se ꝯtulit. penas reip. graues, iustasqꝫ ꝑsoluit. Nulla est igiť excusatio peccati, si amici causa peccaueris. Nam cū conciliatrix amicitie ꝟtutis opinio fuerit, difficile est amicitiā manere, si a ꝟtute defeceris. ꝙ si rectū statuerimꝰ, vel cōcedere amicis quicq̄d velint, vel impetrare ab amicis quicq̄d velimꝰ. ꝑfecta quidē sapientia sumꝰ, si nihil habeat res vitij, sed loq̄mur de his amicis, qui ante oculos sunt, quos videmus, aut de quibꝰ memoriā accepimus, aut quos nouit vita cōis. Ex hoc numero nobis exempla sumenda sunt, ⁊ eorū quidem maxime, qui ad sapiētiam proxime accedunt. Vidimus Paulū Emilium. C. Luscinio familiarē fuisse, sic a patribꝰ accepimꝰ, bis vna cōsules ⁊ collegas in censura. Tum etiā cum ijs, ⁊ inter se cōiunctissimos fuisse Marcū Curiū ⁊ Ty. Coruncaniū memorie traditum est. Igiť ne suspicari quidem possumus, quenquā horum ab amico quippiam contendisse, quod cōtra fidem, contra iusiurandum, contra rempub. esset. Nam hec quidem in talibus viris, quid attinet dicere, si contendissent, scio impetraturos non fuisse. cum illi sanctissimi viri fuerint. Aeqꝫ autem nefas sit tale aliquid ⁊ facere rogatū et rogaret. At vero Tyberium Gracchum sequebanť. C. Carbo. C. Cato, ⁊ (minime tunc quidem). C. frater, nūc idem acerrimus inimicus.

Haec igiť prima lex in amicitia sanciať, vt neqꝫ rogemꝰ res turpes, nec faciamꝰ rogati. Turpis em̄ excusatio est ⁊ minime accipiēda, tū in ceteris peccatis, tū si quis cōtra rempub. se amici causa fecisse fateať. Etenī eo loco Fanni ⁊ Sceuola locati sumus, vt nos longe prospicere oporteat futuros casus reip. deflexit em̄ iam aliquantulū de spacio curriculoqꝫ cōsuetudo maiorū. Ti. Gracchus regnū occupare conatꝰ est, vel regnauit is quidē paucos menses. Nunq̄d simile Po. Ro. audierat aut viderat? hūc etiā post mortē secuti amici ⁊ propinqui Quid in. P. Scipionē Nasicā effecerint, sine lachrymis nō queo dicere. Nam Carbonē quoqꝫ quē modo possumꝰ, ppter recentē penā. T. Grac. sustinuimꝰ. De. C. Gracchi aūt tribunatu, quid expectē nō libet augurari. serpsit em̄ deinde res que ꝓcliuis ad perniciē cum semel cepit, labiť. Videtis in tabella iam ante quāta sit facta labes. ꝑmo Gabinia lege. biēnio aūt post Cassia, Videre iam videor Po. Ro. a senatu disiunctū, mltitudinisqꝫ arbitrio res maximas agi, plures em̄ discent queadmodū hec fiant, ꝙ queadmodum his resistať. Quorsum hec? q: sine socijs nemo quicq̄ tale conať. Precipiendū est igiť bonis, vt si in eiusmōi amicitias ignari casu aliq̄ inciderint, ne existiment ita se alligatos vt ab amicis in magna re aliqua in rempubli. peccantibus nō discedāt. Improbis aūt pena statuēda est, nec minor vero ijs q̄ secuti erūt alterū, quā ijs qui ipsi fuerint impietatis duces. Quis clarior in grecia Themistocle? q̄s potentior?

q̃ cū imperator bello Persico seruitute greciā liberasset, ꝓ
pter que inuidia in exiliū missus esset ingrate patrie inuidi
am nō tulit, quā ferre debuit. Fecit idem qđ viginti annis
ante apđ nos fecerat Coriolanꝰ, ĳs adiutor contra patriā
inuentꝰ est nemo, Itaqꝫ mortē sibi vterqꝫ consciuit. Quare
talis improboꝝ consensio non mō excusatiōe amicitie tegē
da non est, sed potius oīni supplicio vindicanda est, vt ne
quis ꝯcessum putet, amicum bellum patrie inferentem se
qui. Quod quidem vt res cepit ire, haud scio an aliquan
do futurū sit. Mihi autē non minori cure est qualis respu.
post mortē meam futura sit, quam qualis hodie sit.

H Ec igiť prima lex amicitie sanciať. vt ab amicꝭ
honesta petamus, amicoꝝ causa honesta facia
mus, neqꝫ expectemus quidē dum rogemur.
sed studium semꝑ adsit, conctatio absit, consilium verum
dare gaudeamus libere plurimū in amicitia amicorū bene
suadentium valeat autoritas. Eaqꝫ adhibeatur ad mo
nendum, non modo aperte, sed etiam acriter, si res postu
labit, ⁊ autoritati adhibite pareatur. Nam quibusdam
quos audio sapientes fuisse habitos in Grecia placuisse
opinor mirabilia quedam. Sed nihil est quod illi non per
sequantur suis argutĳs, partim fugiendas esse nimias ami
citias, vt necesse sit vnum sollicitum esse pro pluribus, sa
tis superqꝫ esse sibi suarum cuiqꝫ rerum curam. Alienis ni
mis implicari molestū esse, ꝙ comodissimū esse laxissimas
habēas hre amicitie, quas vl' adducas cū velis, vl' reittas.

Caput enī esse ad beate viuēdū securitatē, qua frui nō pos
sit animꝰ, si tanꝙ parturiat vnꝰ ꝓ pluribꝰ. Alios autē di
cere aiunt etiā mlto inhumaniꝰ, quē locū breuiter pstrinxi
paulo ante, ꝑsidĳ adiumētiqꝫ causa, nō bñuolentie neqꝫ cha
ritatis amicitias esse expetēdas. Itaqꝫ vt quisqꝫ minimum
firmitatis habeat, minimūqꝫ viriū. ita amicitias appetere
maxie. Ex eo fieri vt muliercule magis amicitiaꝝ ꝑsidia q̃
rant, ꝙ viri, ⁊ inopes ꝙ opulenti, ⁊ calamitosi ꝙ hi qui pu
tanť beati. O ꝑclarā sapientiā? Solem enī e mūdo tollere
videnť, q̃ amicitiā e vita tollunt, qua a dĳs imortalibꝰ ni
hil melius habemꝰ, nihil iocūdius. Que est enī ista securi
tas, specie quidē blanda, sed re ipa a se multis locis repu
dianda est. Neqꝫ enī est cōsentaneū, vllam honestā rem acti
onemue, ne sollicitꝰ sis, aut nō suscipere, aut susceptā depo
nere. Quod si curā fugimꝰ, ꝟtus fugienda est, que necesse
est, vt cū aliqua cura res sibi cōtrarias aspernať, atqꝫ ode
rit, vt bonitas malitiā. temperantia libidinē, ignauiam for
titudo. Itaqꝫ videas rebꝰ iniustis iustos maxie dolere, im
becillibꝰ fortes, flagitiosis modestos. Ergo hoc ꝓpriū est
animi bñ cōstituti ⁊ letari bonis rebꝰ, ⁊ dolere contrarĳs.
Quamobrē si cadit in sapientē animi dolor, qui ꝑfecto ca
dit, nisi ex eius aīo extirpatā humanitatē arbitremur, que
causa est vt amicitiā funditꝰ tollamꝰ e vita, ne aliquas ꝓp
ter eam suscipiamꝰ molestias? Quid enī interest, motu ani
mi sublato, nō dico inter pecudē et hominē, sed inter homi
nem ⁊ saxum, aut truncū, aut quiduis generꝭ eiusdē? Neqꝫ

em̄ sunt isti audiendi, qui ꝟtutē duram, ⁊ quasi ferreā esse
quandā volunt, q̄ quidē est, tum multis in rebꝰ, tū in amici
tia tenera atq; tractabilis, vt ex bonis amici quasi diffun-
danť, ⁊ incōmodis ꝯtrahanť. Quamobrē angor iste q̄ pro
amico sepe capiendꝰ est, nō tm̄ valet vt tollat e vita amici
tiam, non plusq̄, vt ꝟtutes, quia nonnullas curas ⁊ mole-
14 stias afferunt, repudienť. Cū aūt ꝯtrahat ꝟtus amicitiam
vt sup̄ dixi, si qua significatio ꝟtutis eluceat, ad quā se simi
milis animꝰ applicet ⁊ adiungat, id cū ꝯtingit, amor ibi ex
oriať necesse est. Quid em̄ absurdū q̄ delectari m̄ltis inani
bus rebꝰ, vt honore, vt gloria, edificio, vestitu cultuq; cor
poris. Anio aūt ꝟtute p̄dito eo q̄ vel amare, vel (vt ita di-
cam) redamari possit, nō admodū delectari? Nihil est em̄
remūeratione bn̄uolētie, nihil vicissitudīe studiorꝫ, officio
rūq; iucundiꝰ. Quod si etiā illud addimꝰ qđ recte addi po
test, nihil est, qđ ad se rem vllā tam alliciat, ⁊ tā attrahat,
q̄ ad amicitiā similitudo. Cōcedeť ꝓfecto esse verū, vt bo
nos boni diligant, asciscantq; sibi quasi propinquitate cō-
iunctos atq; natura. nihil est enim appetentius similiū sui,
nihil rapatius quā natura. Quamobrē hoc quidem Fan-
ni ⁊ Sceuola constat, vt opinor, bonis inter bonos quasi
necessariā beneuolentiā esse, que est amicitie fons a natura
constitutus sed eadem bonitas etiam ad multitudinem
pertinet. Non est enim inhumana virtus, neq; immunis,
neq; superba, que etiam populos vniuersos tueri, eisq;
optime consulere soleat, quod non faceret ꝓfecto, si a cha-

ritate vulgi abhorreret. Atq; etiā mihi quidē videnť, qui
vtilitatis causa fingunt amicitias, amabilissimū nodū ami
citie tollere. non em̄ tam vtilitas parta p̄ amicū, quā amici
amor delectat. Tuncq; illud fit quod ab amico est ꝓfectū
tantūq; abest vt amicitie ꝓpter indigentiā colanť, vt hi q̄
opibus ⁊ copijs maxīeq; ꝟtute p̄diti in qua plurimū est p̄si
dij, minime alterius indigeant, liberalissimi sint, ⁊ bn̄ficen
tissimi. atq; haud scio an opus sit quidem nihil vnquā omi
no deesse amicis, vbi em̄ studia nostra viguissent. si nunq̄
studio, nunquā consilio, nunquam opera nostra, nec domi,
nec militie Scipio eguisset. Non igiť vtilitatē amicitia, sed
vtilitas amicitiā consecuta est. Non ergo erunt homīes di 15
uitijs affluentes audiendi si quādo de amicitia, quam nec
vsu, nec ratione habent cognitā, disputabunt. Nam quis
est, proh deū fidem atq; hominū. qui velit vt neq; diligat
quemq̄, nec ipse ab vllo diligať? circūfluere omnibus co-
pijs, atq; in omniū rerū abundantia viuere. Hec em̄ est ty-
rannorꝫ vita, nimirū in qua nulla fides, nulla charitas, nul-
la stabilis beneuolentie potest esse fiducia. Oīa semper su
specta atq; sollicita sunt, nullus locus est amicitie. Quis
enim aut eum diligat quem metuit, aut eum a quo se me-
tui putet? Coluntur tum simulatione amicitie duntaxat
ad tempus, q̄ si forte, vt fit plerumq;, ceciderint, tum
intelligitur quam fuerint inopes amicorum. Quod Tar-
quinium dixisse ferunt, tum cum exul esset, se intellex-
isse quos fidos amicos habuisset, quosq; infidos, cum

cũ iam neutri grãm referre posset, quamꝙ miror, in illa su-
perbia ⁊ importunitate, si quenquã habere potuit. Atq; vt
hui⁹ quẽ dixi mores, veros amicos parare nõ potuere, sic
multoꝝ opes, excludũt ꝑpotentiũ amicitias fideles. Non
eñ solũ ipsa fortuna ceca est, sed eos etiã plerũq; efficit ce-
cos, quos cõplexa est. Itaq; illi efferunt̃ fastidio ⁊ cõtuma
tia, neq; quicꝙ insipiẽte fortunato intollerabilius fieri põt
Atq; hoc quidẽ videre licet eos qui antea cõmodis fuerũt
morib⁹, imperio, potestate, ꝓsperis reb⁹ immutari, sperni-
q; ab ijs veteres amicitias ⁊ indulgere nouis. Quid autez
stulti⁹ quã vt plurimũ copijs, facultatib⁹, opib⁹ possint ce-
tera parare, que parant̃, pecuniã, equos, famulos, vestes,
glĩam, vasa ꝓciosa, amicos nõ parare, optimã ⁊ pulcher-
rimã vite, vt ita dicã, suppellectilẽ. Etenĩ cetera cum pa-
rant̃, cui parent̃ nesciũt, nec cui⁹ causa laborẽt. Eius enim
est, istoꝝ quicq̃d est, qui vincit eos viribus. Amicitiaꝝ sua
cuiq; ꝑmanet stabilis, ⁊ certa possessio, vt etiã si illa mane-
ant, q̃ sũt quasi dona fortũe, tñ vita inculta ⁊ deserta ab ami
16. cis, nõ possit esse iucũda. sed hec hacten⁹. Constituendi au
tẽ sunt, qui sint in amicitia fines ⁊ quasi termĩ diligendi. de
q̃bus tres video sentẽtias ferri, quaꝝ nullã probo. Unã vt
eodem modo erga amicũ affecti simus, quo erga nosmet-
ipsos. Alterã vt nostra in amicos bñuolentia, illorum erga
nos bñuolentie pariter equaliterq; respõdeat. Tertiaz vt
quanti quisq; seipm̃ facit, tanti fiat ab amicis. Harũ trium
sententiaꝝ nulli ꝓrsus assentior. nec eñ illa prima vera est,

vt queãdmodũ in se quisq;. sic in amico sit aniat⁹. Quãm l-
ta eñ que causa nostra nunꝙ faceremus, facim⁹ causa ami
corũ. precari ab indigno, supplicare, tum acerbi⁹ in aliquẽ
inuehi, insectariq; vehemẽtius quo in nostris rebus nõ sa-
tis honeste, in amicorum fiunt honestissime. Multeq; res
sunt in quibus de suis cõmodis viri boni multa detrahũt,
detrahiq; paciunt̃, vt iis amici potius ꝙ ipi fruantur. Alte-
ra sentẽtia est, que definit amicitiã paribus officijs ac volũ
tatibus. Hoc quidẽ est nimis exigue ⁊ exiliter, ad calculos
vocare amicitiã, vt par sit ratio acceptorũ ⁊ datorũ. Diti-
or mihi ⁊ affluentior videtur esse vera amicitia, nec obser-
uare restricte, ne plus reddat ꝙ acceperit. Neq; eñ veren-
dum est ne q̃d excidat, aut ne quid in terrã defluat, aut ne
plus equo q̃d in amicitia congeratur. Tertius vero ille fi-
nis deterrimus, vt quãti q̃sq; seipse faciat, tanti fiat ab ami
cis. Sepe eñ in q̃busdam aut anim⁹ abiectior est, aut spes
amplificande fortune fractior. Non est igitur amici talem
esse in eum, qualis ille in se est. Sed potius debet eniti, et
efficere, vt amici iacentẽ animũ excitet, inducatq; in spem
cogitationemq; meliorẽ. Alius igit̃ finis vere amicicie cõ-
stituend⁹ est, si prius, quod maxĩe reꝑhendere Scipio soli
tus sit edixero. Negabat vllam vocẽ inimicitiorẽ amicitie
potuisse repiri ꝙ ei⁹ qui dixisset ita amare oportere, vt ali-
quando esset osurus, nec vero se adduci posse, vt hec quẽ-
admodũ putaret̃ a Biante esse dictũ, crederet, qui sapiẽs
habitus esset. vnus e septẽ, sed impuri cuiusdam, aut am-

bitiosi, aut oĩa ad suã potentiã reuocantis, esse sententiã quonam eñ modo quisq͂ amicus esse poterit cuius se putabit inimicũ esse posse. quinetiã necesse erit cupere ⁊ optare vt q͂ sepissime peccet amicus, quo plures det sibi tanq͂ ansas ad reprehendendũ. rursum aũt recte factis cõmodisq͂ amicorũ necesse erit angi, dolere, inuidere. Quare hoc q̃dem preceptũ cuiuscũq͂ est ad tolerandã amicitiã valet, illud potius p̃cipiendũ fuit, vt eam diligentiã adhibeamꝰ in amicitijs p̃parandis, vt neq͂ñ amare inciperemus eum, quẽ aliquando odisse possemus. Quinetiam si minus felices in diligendo fuissemus, ferendũ id Scipio potius quã inimicitiarũ tempus cogitandũ putabat. His igiť finibus vtendũ arbitror, vt cum emendati mores amicorum fuit, tum sit inter eos omnium rerum, consiliorum, ⁊ volũtatũ, sine vlla exceptione, cõmunitas, vt etiã si qua fortuna acciderit, vt minꝰ iuste amicorũ voluntates adiuuãde sint, In quibus eorũ, aut de capite agatur, aut fama, declinandum est e via, modo ne summa turpitudo sequať. Est eñ quatenus amicitie dari venia possit. Nec vero negligenda est fama, nec mediocre telum, ad res gerẽdas existimare oportet bñuoleutiã ciuium, quã blanditijs ⁊ assentatiõibꝰ colligere turpe est. Uirtus quã sequiť charitas minime repudianda est. Sed, sepe eñ redeo ad Scipionẽ, cuiꝰ oĩs s̃mo erat de amicitia, querebatur, q͂ in oĩbus rebus homines diligentiores essent, vt capras ⁊ oues, quod q̃sq͂ haberet dicere posset, amicos quot haberet dicere nõ posset, ⁊ in il

lis quidẽ parãdis curã adhibere, in amicis eligẽdis negligẽtes esse, nec habere quasi signa q̃dã ⁊ notas, quibꝰ eos qui ad amicitiã essent idonei iudicaret. Sunt igiť firmi, et stabiles, ⁊ ꝯstãtes eligendi, cuiꝰ generꝫ est magna penuria, ⁊ iudicare difficile est sane, nisi expertũ. Experiendũ autẽ est in ipsa amicitia, ita p̃currit amicitia iuditiũ, tollitq͂ experiendi potestatẽ. Est igiť prudẽtis sustinere vt cursum, sic impetũ bñuolentie quo vtamur, quasi aquis tẽpestatis, sic amicitijs aliqua parte periclitatis moribꝰ amicoꝝ. Quidã sepe in parua pecunia ꝑspiciunť quã sint leues. Quidã aũt quos parua mouere nõ potuit, cognoscunť in magna. Si vero erunt aliq̃ repti q̃ pecuniã p̃ferre amicitie sordidũ existiment, vbi eos inueniemus, qui honores, magistratꝰ, imperia, potestates, opes, amicitie, nõ anteponãt? vt cum ex altera parte p̃posita hec sint, ex altera vis amicitie, nõ multo illa malint. Imbecilla eñ humana natura est ad contemnendã potentiã, quam etiã si neglecta amicitia cõsecuti sũt excusatũ iri arbitranť, quia nõ sine magna causa sit neglecta amicitia. Itaq͂ vere amicitie difficillime reperiunť in his qui in honoribꝰ req͂ pub. versanť. Ubi eñ istum inuenias q̃ honorẽ amici anteponat suo? Quid hec vt omittam q͂ graues, q͂ difficiles, plerisq͂ videnť calamitatũ societates, ad quas nõ facile inuẽtus qui descẽdat, quãq͂ Ennius recte inquantũ amicus certus, in re incerta cernitur tamen hec duo leuitatis ⁊ infirmitatis plerosq͂ conuincunt, aut si in bonis rebus contẽnunt amicos, aut se in malis desert.

18. Qui igitur vtraqꝫ in re grauem, constantem, stabilem, si in amicitia prestiterit, hunc ex maxime raro genere hominũ iudicare debemus, ⁊ pene diuino. Firmamentũ aũt stabilitatis constantieqꝫ est eius, quã in amicitia querimꝰ fides Nihil enim stabile est, quod infidũ est. Simplicē preterea ⁊ cõmunē et ꝯsentientem, ⁊ qui rebus ijsdem moueat̃, eligi par est, que omnia ꝑtinent ad fidelitatē, neqꝫ eñ fidũ potest esse mltiplex ingeniũ, ⁊ tortuosum, neqꝫ vero qui non ijsdem rebus mouet̃, ⁊ natura consentit fidus aut stabilis potest esse. Addendũ eodē est, vt ne criminibꝰ, aut inferendis delectet̃ amicꝰ, aut credat oblatis que oĩa ꝑtinent ad eam quã iamdudũ tracto ꝯstantiã. Ita fit verũ illud quod ꝑnitio dixi, amicitiã nisi inter bonos esse nõ posse. Est enim boni viri, quē eundem sapientē licet dicere, hec duo tenere in amicitia. Primũ ne q̃d fictũ sit, neue simulatũ. Apte eñ vel odisse aliũ magis ingenuũ est, ꝙ fronte occultare sententiam. deinde nõ solũ ab aliquo oblatas crimĩtiões depellere, sed ne ipm quidē esse suspiciosum, semꝑ aliquid existimantē ab amico esse violatum. Accedat huc suauitas quedam oportet sermonũ, atqꝫ morũ haud quaꝙ mediocre cõdimentũ amicitie. Tristicia aũt, et in omni re seueritas absit, habet illa quidē grauitatē. Sed amicitia remissior esse debet, ⁊ liberior ⁊ dulcior, ⁊ ad omnē comitatē, facilitatēqꝫ
19. ꝓclinior. Existit aũt hoc loco quedã questio difficilis. Nũquando amici non indigni amicitia, veteribꝰ sint anteponendi, vt equis vetulis teneros anteponere solemꝰ. Indi-

gna dubitatio homic. Non eñ amicitiarũ esse debēt, sicut aliarũ rerũ societates, veterrĩa quoqꝫ, vt ea vina, que vetustatē ferunt, esse debēt suauissima, verũqꝫ illud est quod vulgo dicit̃. Multos modios salis simul edendos esse, vt amicitie munus expletũ sit. Nouitates aũt si spem afferunt vt tanꝙ in herbis nõ fallacibus fructus appareat, nõ sunt ille q̃dem repudiande, vetustas tamē suo loco cõseruanda est. Maxima est eñ vis vetustatis ⁊ ꝯsuerudinis. Atqui ĩ ipso equo, cuius modo mentionē feci, si nulla res impediat, nemo est qui nõ eo, quo consueuit libentiꝰ vtat̃, quam ĩ tractato ⁊ nouo. Nec modo in hoc q̃d est animal, sed in ijs etiam, que sunt inanimata, ꝯsuetudo valet, cũ locis etiam ipsis mõtuosis delectemur ⁊ siluestribꝰ, in q̃bus diutiꝰ cõmorati sumus. Sed maximũ est in amicitia superiorē, parē esse inferiori. Sepe eñ excellentie quedã sunt qualis erat Scipiõis in nostro, vt ita dicã, grege. Nunꝙ se ille Philo. nunꝙ Rutilio, nunꝙ Mũmio anteposuit. nunꝙ inferioris ordinis amicis. Q. vero maaximũ fratrē egregiũ virũ, omnino sibi nequaꝙ parem, quod is anteibat etate, tanꝙ superiorē colebat, suisqꝫ oĩes per se ampliores volebat, q̃d faciendũ imitandũqꝫ est oĩbus, vt si quã prestantiã virtutis, ingenij, fortune cõsecuti sunt, impartiãt eam suis cõmunicentqꝫ cũ proximis, vt si parentibꝰ nati sunt humilibꝰ, si propinquos habeãt imbeciliores, vel anĩo, vel fortuna, eorũ augeat opes, eisqꝫ honori sint ⁊ dignitati, vt in fabulis, qui aliquãdiu ꝓpter ignorantiã stirpis ⁊ generis, in fa-

19, 20.
mulatu fuerint, cū cogniti sunt, ⁊ aut deorū aut, regū filij in
uenti, retinēt tamē charitatē in pastores, quos patres mul-
tos annos esse duxerūt. Quod quidē est mlto ꝑfecto ma-
gis in veris patrib⁹, certisq; faciendū. Fruct⁹ em̄ ingenij ⁊
virtutis, om̄isq; ꝑstantie, tum maxīe capit, cū in proximū
20. queq; ꝯfertur. Ut igit hi qui sunt in amicitie cōiunctionis-
q; necessitudine supiores, se equare cū inferiorib⁹ debēt, sic
inferiores dolere nō debent, se a suis amicis aut ingenio,
aut fortuna, aut dignitate supari. Quorū pleriq; aut querū
tur semp aliqd, aut etiā exprobāt, Eoq; magis si habere se
putant qđ officiose, aut amice, ⁊ cū labore aliquo suo factū
queant dicere. Odiosum sane genus hoīm officia expro-
brantiū, q̄ meminisse debet is, in quē collata sunt, nō cōme
morare qui contulit. Quamobrem vt hij, qui superiores
sunt submittere se debent in amicitia, sic quodammodo in
feriores extollere. Sunt em̄ quidam qui molestas amiciti-
as faciunt, cum ipsi se contemni putant. Quod nō fere con
tingit, nisi his, qui etiā contemnēdos se arbitrant, qui hac
opinione, non modo verbis, sed etiam opere leuandi sunt
Tantum autem cuiq; tribuendum est primū, quantū effi-
cere possis, deinde etiā quantū ille quē dilig3 atq; adiuues
possit sustinere. Non em̄ tu possis, quantūuis licet excellas
omnes tuos ad honores amplissimos perducere, vt Sci-
pio Rutiliū potuit consulem efficere, fratrē eius Luciliū nō
potuit. Quod si etiā possis quid vis deferre ad alterum, vi-
dendum est tamen quid ille possit sustinere. Omnino ami-

c. 20-21
citie corroboratis iam confirmatisq; ⁊ ingenijs ⁊ etatibus
iudicande sunt, nec si qui in eunte etate venandi, aut pile
studiosi fuerint, eos habere necessarios oportet, quos tum
eorū studio preditos dilexerūt. Isto enim modo nutrices
et pēdagogi iure vetustatis plurimū beneuolentie postula
bunt, qui negligendi quidem non sunt, sed alio quodā mo
do colendi, aliter enim amicitie stabiles ꝑmanere non pos-
sunt, dispares em̄ mores, disparia studia sequunt, quorū
dissimilitudo dissociat amicitia. Nec ob aliam causam vllā
boni improbis, improbi bonis amici esse non possunt, nisi
q; tanta est inter eos, quanta maxima potest esse, morū stu-
diorumq; distantia. Recte etiā precipi potest in amicicijs,
ne quis intemperata quadam beneuolētia, quod persepe fit
impediat magnas vtilitates amicorum. Nec enim, vt ad
fabulas redeam, Troiam Neoptolemus capere potuisset,
si Lycomedem apud quē erat educatus, mltis cum lachry
mis iter suum impedientem, audire voluisset. Et sepe inci
dunt magne res, vt discedendū sit ab amicis, quas qui im
pedire vult, quod desyderium non facile ferat, is et infir-
mus est mollisq; natura, et ob eam ipsam causam in amici
tia parum iustus atq; in omni re considerandum est, et qđ
postules ab amico, et quid patiare a te impetrari. Est etiā 21.
quasi quedam calamitas in amicitijs dimittendis nonnun
q̄ necessaria. Jam enim a sapientum familiaritatibus ad
vulgares amicitias oratio nostra delabitur. Erumpunt
sepe vitia amicorum, tum in ipsos amicos, tum in alie-

nos, quorum tamen ad amicos redundet infamia. Tales
igitur amicitie sunt remissione vsus leuande, ⁊ vt Catonē
dicere audiui, dissuende magis ꝙ discindende sunt, nisi q̄-
dam admodū intollerabilis iniuria exarserit, vt neqꝫ rectū
neqꝫ honestū sit, neqꝫ fieri possit, vt nō statim alienatio dis-
iunctioqꝫ facienda sit. Sin aūt morū aut studiorū commu-
tatio quedā, vt fieri solet, facta erit, aut in rep. partibꝰ dis-
sensio intercesserit. Loquor enim vt pauloante dixi, nō de
sapientū, sed de cōmunibꝰ amicitijs, cauendū erit, ne nō so
lū amicitie deposite, sed inimicitie etiā suscepte videantur
Nihil enim turpius, ꝙ cum eo bellū gerere, quo cum fami-
liariter vixeris. Ab amicitia. Q. Pompei meo nomie se re
mouerat, vt scitis, Scipio, ꝓpter dissensionē autem, que
erat in repub. alienatus est collega nostro Metello. vtrum
qꝫ egit grauiter auctoritate, et offensione animi nō acerba.
Quamobrē primū danda est ne qua amicorū dissidia fiant
sin tale aliquid euenerit, vt extincte potius amicitie ꝙ op
presse esse videant᷑. Cauendum vero est, ne etiā in graues
inimicitias conuertāt se amicitie, e quibus iurgia, maledi-
cta, cōtumelie gignunt᷑. Que tamē si tollerabiles erunt, fe-
rende sunt. Et hic honos veteri amicitie tribuēdus est, vt
is in culpa sit, qui faciat, non qui patiat᷑ iniuriā. Omnino
omniū horum vitiorum, atqꝫ incōmodorū cautio est, atqꝫ
vna prouisio, vt ne nimis cito diligere incipiat, neue indi-
gnos. Digni autē sunt amicitia quibus in ipsis inest causa
cur diligant᷑. Rarū genus, ⁊ quidē oīa preclara rara, nec

quicꝙ difficilius ꝙ reperire quod sit omni ex parte in suo
genere perfectū. Sed pleriqꝫ neqꝫ in rebus humanis quic-
ꝙ bonū norunt, nisi quod fructuosum sit, ⁊ amicos tanqꝫ
pecudes, eos potissimū diligūt, ex quibus sperant se max-
imū fructū esse capturos. Itaqꝫ pulcherrima illa, ⁊ maxīe
naturali carent amicitia, per se, ⁊ ꝓpter se expetenda, nec si
hijpsi exemplo sunt, hec vis amicitie qualis et quanta sit.
Ipsi eñ se quisqꝫ diligit, non vt aliquam a se ipso mercedē
exigat charitatis sue, sed quod per se sibi quisqꝫ charꝰ est,
quod nisi idem in amicitiā transferat᷑, verus amicus nunꝙ
reperiet᷑. Est enim is amicus quidem, qui est tanꝙ alt᷑ idē
Quod si hec apparent in bestijs, volucribus, agrestibus,
natantibus, suibus, cicuribꝰ, feris. Primū vt seipsi diligāt.
Id eñ pariter cum omni animante nascit᷑, deinde vt req̄-
rant atqꝫ appetant aliquas alias animātes, ad quas se ap-
plicent eiusdem generis. Idqꝫ faciunt cū desiderio, ⁊ cum
quadam similitudine amoris humani. quanto id magꝭ in
homīe fit natura, qui ⁊ se ip̄e diligit, ⁊ alterū acquirit, cuiꝰ
animū cum suo cōmisceat, vt efficiat pene vnū ex duobus
Sed pleriqꝫ peruerse, ne dicam impudenter, amicū habe-
re talem volunt, quales ipsi esse non possunt, queqꝫ ipsi nō
tribuunt amicis, hec ab his desiderant, Par est autem pri-
mū ip̄m esse virū bonum, tum alterū similem sui querere.
In talibus ea, quam iamdudū tractabamꝰ, stabilitas ami-
cicie cōfirmari potest, cum homīes beneuolentia cōiuncti

22 pꝛimũ cupiditatibus ijs quibꝰ ceteri seruiunt, imperabũt,
deinde equitate, iusticiaq̧ gaudebunt, omniaq̧ alter pro
altero suscipiet Neq̧ quicꝙ̃ vnꝙ̃ nisi honestum ⁊ rectum,
alter ab altero postulabit, neq̧ solum colent se inter se, ac
diligent, sed etiam verebunt. Nam maximũ oꝛnamentum
amicicie tollit, qui ex ea tollit verecundiã. Itaq̧ in his pni
ciosus est erroꝛ, qui existimant libidinum, peccatoꝛũq̧ om
nium, patere in amicitia licentiã. Uirtutum enĩ amicitia ad
iutrix a natura data est, non vitioꝛũ comes, vt quoniã soli
taria non posset virtus ad ea que summa sunt pꝛuenire, con
iuncta ⁊ sociata cum altera perueniret, que si quos inter so
cietas aut est, aut fuit, aut futura est, eoꝛum est habendꝰ ad
summũ nature bonum optimus, beatissimusq̧ comitatus
Hec est inꝙ̃ societas in qua oĩa insunt, que putant homi-
nes expetenda, honestas, gloꝛia, tranquillitas animi, atq̧
iucunditas, vt cum adsint, beata vita sit, ⁊ sine his esse non
possit, quod cum optimũ maximũq̧ sit, si id volumus adi
pisci, virtuti opera danda est, sine qua, neq̧ amicitiã, neq̧
vllam rem expetendã, cõsequi possum. Ea vero neglecta
qui se habere arbitrant, tum se deniq̧ errasse sentiant, cum
eos grauis aliquis casus experiri cogit. Quocirca dicendũ
est etiam sepius, cum iudicaueris, diligere opoꝛtet, non cũ
dilexeris iudicare. Sed cum multis in rebus negligentia
plectimur, tum maxime in amicis, ⁊ diligendis, et colẽdis
pposteris enĩ vtimur consilijs, et acta agimus, que veta-

 22.23.

mur veteri pꝛouerbio. Nam implicati vltro ⁊ citro, vł vsu
diuturno, vel etiam officijs repente in medio cursu amici-
tias, exoꝛta aliqua offensione, derũpimus. Quo etiam ma- 23.
gis vituperanda est rei tam maxime necessarie, tanta incu
ria. Una est enim amicitia in rebus humanis, de cuius vti-
litate omnes vno oꝛe consentiunt, ꝙ̃ꝙ̃ a multis ipsa virtꝰ
contẽnitur, ⁊ vendicatio quedam atq̧ ostentatio esse dicit
Multi diuitias despiciunt, quos paruo contentos, tenuis
victus, cultusq̧ delectat, honoꝛes vero quoꝛũ cupiditate
quidã inflammant, ꝙ̃ multi ita contẽnunt, vt nihil inanius
esse, nihil leuius existiment. Item cetera q̃ quibusdam ad-
mirabilia videntur, permulti sunt qui pro nihilo putant.
De amicitia omnes ad vnũ idem sentiunt. ⁊ hi qui ad rẽp.
se cõtulerunt, ⁊ hi qui rerum cognitione, doctrinaq̧ delc-
ctantur, et hi qui suum negotium gerũt ociose, postremo
hi qui se totos tradiderunt voluptatibus, sine amicitia vi-
tam esse nullam sentiunt, si modo velint aliqua ex parte li-
beraliter viuere. Serpit enim nescio qumodo per omniuz
vitam amicitia, nec vllã etatis degẽde rationẽ patitur esse
expertẽ sui. Quin etiã siquis asperitate ea est, ⁊ ĩmanitate
nature, vt congressus et societatẽ hoĩm fugiat atq̧ oderit,
qualẽ fuisse athenis Thimonẽ nescio, accepimꝰ, tñ is pati
nõ possit, vt nõ acq̃rat aliquẽ, apd quẽ euomat ꝟtꝰ acerbi-
tatis sue. Atq̧ hoc maxime iudicaretur, siquid tale posset
ↄtingere, vt aliq̃s nos deus ex hac hoĩm frequẽtia tolleret

c. 23.24.

z in solitudinē vspiam collocaret, atq₃ ibi suppeditās omnium rerū, quas natura desiderat, abundantiā, z copiam, hoīs oīno aspiciēdi potestatē eriperet. Quis tam esset ferreus, qui eam vitā ferre posset cuiq₃ non auferret fructū voluptatū omnium solitudo. Uerū ergo illud est, quod a Tarentino Archita, vt opinor, dici solitū nostros senes cō memorare audiui, ab aliis senibus auditū. Si quis celum ascendisset, naturamq₃ mundi z pulchritudinē syderū perspexisset in suauē illam admirationem ei fore, que iucundissima fuisset, si aliquē cui narraret, habuisset. Sic natura solitariū nihil amat, semperq₃ ad aliquid tanq̄ adminiculū
24 annititur, quod in amicissimo quoq₃ dulcissimū est. Sed cū tot signis eadem natura declaret, quid velit, ac querat, q̄d desideret, obsurdescim⁹, tum nescio quomodo, nec ea que ab ea monemur, audimus. Est eī varius z mltiplex vsus amicitie, multeq₃ cause supitionū, offensionumq₃ dantur, quas tum euitare, tum eleuare, tum ferre sapiētis est. Una illa subleuanda offensio est, vt et vtilitas in amicitia, z fides retineatur. Nam et monendi amici sepe sunt, z obiurgādi. z hec accipienda amice, cum beniuole fiunt. Sed nescio quomō verum est, quod in Andria familiaris meus Terentius dixit. Obsequiū amicos, veritas odiū parit. Molesta veritas est, siquidē ex ea nascitur odium, qd' est venenū amicitie, sed obsequiū multo molestius, quod peccatis indulgens, precipitē amicum fieri sinit. Maxima aūt culpa in eo

c.24.25.

est, qui et veritatē aspernatur, z in fraudē obsequio impellitur. Omnis igitur hac in re habenda ratio z diligentia est, primū vt monitio acerbitate, deinde vt obiurgatio ꝯtumelia careat. In obsequio autē, quoniā Terentiano verbo libenter vtimur, comitas adsit, assentatio vitiorū adiutrix, procul amoueatur, que non modo amico, sed ne libero quidem digna est. Aliter enim cum Tyranno, aliter cum amico viuitur. Cuius aūt aures clause veritati sunt, vt ab amico verū audire nequeat, huius salus desperanda est. Scitū est eī illud Catonis, multo melius de quibusdā acerbos inimicos mereri, quā eos amicos, qui dulces videantur. illos verū sepe dicere, hos nunq̄, atq₃ illud absurdum est, q̄ hi scilicet qui mouentur, eam molestiā, quā debent capere, non capiunt, eam capiunt qua debēt carere. Peccasse enim se non anguntur, obiurgari moleste ferunt, qd' contra oportebat. relicto dolore, obiurgatione gaudere. Ut igitur z mo- 25
nere z moneri, propriū est vere amicitie, z alterū libere facere, non aspere, alterū pacienter accipere, nō repugnanter sic habendū est nullam in amicitiis pestem esse maiorem q̄ adulationē, blanditias, assentationē. quamuis eī multis nominib⁹ est hoc vitiū notandū, leuiū hominū atq₃ fallaciū ad voluptatē loquentiū oīa, nihil ad veritatē. Cum autē omniū rerū simulatio est vitiosa. tollit eī iudicium veri, idq₃ adulterat, tum amicitie repugnat maxie, delet enim veritatē, sine qua nomē amicitie valere nō potest. Nam cū

amicitie vis sit in eo, vt vnꝰ quasi animꝰ fiat ex pluribus, qui fieri poterit, si ne in vno quidẽ quoq₃ vnus animꝰ erit idemq₃ semꝑ, sed varius, cõmutabilis, multiplex? Quid enim potest esse tam flexibile, tam deuiũ, quã animus eiꝰ, qui ad alterius nõ mõ sensum ac voluntatẽ, sed etiam vultum atq₃ nutũ, cõuertit? Neget quis, nego, ait aio. Postremo imꝑaui egomet mihi oĩa assentari, vt ait idẽ Terentius, sed ille in Gnatonis ꝑsona, qđ amici genus adhibere oĩno leuitatis est. Multi aũt Gnatonũ similes, cũ sint loco, fortuna, fama, suꝑiores. Horũ est assentatio molesta, cũ ad vanitatẽ accessit autoritas. Secerni autem blandus amicus a vero ⁊ internosci tam põt, adhibita diligentia, q̃ oĩa fucata ⁊ simulata a sinceris atq₃ veris. Cõcio q̃ ex imperitissimis constat, tamẽ iudicare solet, quid inter sit int popularẽ .i. assentatorẽ ⁊ leuẽ ciuẽ, ⁊ inter constantẽ, seueꝝ, ⁊ grauẽ, quibꝰ blanditijs C. Papyrius consul nuper influebat in aures cõcionis, cũ ferret legem de tribunis plebis reficiendis. Dissuasimꝰ nos sed nihil de me, de Scipione dicam libentiꝰ. Quanta illi dij imortales fuit grauitas, quanta in oratiõe maiestas? vt facile ducẽ Po. Ro. nõ comitẽ diceres. sed affuistis, ⁊ est in manibꝰ oĩo. Itaq₃ lex popularis suffragijs populi repudiata est. Atq₃ vt ad me redeam meminist', Q. Maximo fratres Scipiõis, ⁊ L. Mancino consulibꝰ, quã popular' lex de sacerdotijs. C. Licinij Crassi videbat', captatio eñ collegioꝝ ad popli bñficiũ trãsferebat',

atq₃ is primũ instituit in forũ versus agere cũ populo', tamen illiꝰ vendibilẽ orationẽ religio deoꝝ inmortaliũ (nobis defendentibꝰ) facile vincebat. Atq₃ id actum est ꝑtore me q̄nquennio anteq̃ cõsul sim factꝰ itaq₃ re magis q̃ autoritate causa illa defensa est. q̃ si in scena .i. in contiõe ĩ qua rebꝰ fict' ⁊ adumbrat' loci plurimũ est, tñ veꝝ valet, si mõ id patefactũ ⁊ illustratũ est, q̃d in amicitia fieri oportet, q̃ tota ꝟitate ꝑpendit': in qua nisi, vt dicit', apertũ pectꝰ videas, totũq₃ ostendat, nihil fidũ, nihil exploratũ habeas, ne amare quidẽ, aut amari possis cum id quã vere fiat ignores. Q̄quã ista assentatio ꝑniciosa sit, nocere tñ nemini potest, nisi ei qui eam recipit, atq₃ ea delectat'. Itaq₃ fit, vt is assentatoribꝰ patefaciat aures suas maxĩe, qui ipe sibi assentet', ⁊ se maxĩe id ipe delectet. Omino est amans sui ꝟtꝰ optime eñ se ipa nouit, quã amabilis sit itelligit. Ego aũt non de virtute nunc loquor, sed de virtutis opinione. Uirtute eñ ipsa non tam multi prediti esse quã videri volunt. Hos delectat assentatio. His fictis ad eorũ voluptatẽ sermo cum adhibet', orationem illam vanam, testimoniũ esse laudum suarũ putant. Nulla est igitur hec amicitia, cum alter verum audire non vult, alter ad mentiendũ paratus est. Nec parasitoruz in comedijs assentatio nobis faceta videret', nisi essent milites gloriosi. Magnas vero agere g̃tias Thais mihi? Satis erit respondere magnas. ingẽtes inquit. Semper auget assentator id quod is cuius ad vo-

C. 26. 27.

luntatem dicitur, vult esse magnum. Quamobrem, q̃uis blanda ista vanitas apud eos valeat, qui ipsam illam allectant, et inuitant, tamen etiam grauiores, constantioresq; admonendi sunt, vt aĩaduertam ne callida assentatiõe capiant. Aperte enim adulantẽ nemo non videt, nisi qui admodũ est excors. Callidus ille ⁊ occultus ne se insinuet, studiose cauendũ est. nec eñ facile agnoscit, quippe qui etiã aduersando sepe assentet, ⁊ litigare se simulans blandiat atq; ad extremũ det manus, vinciq; se patiat, vt is qui illusus sit, plus vicisse videatur. Quid autẽ turpius q̃ illudi? Quod ne accidat magis cauendum est, vt in Epicureo hodie me aute omnis coamicos stultos senes versaris, atq; luseris lautissime. Hec etiã in fabulis stultissima persona est, improuidorũ ⁊ credulorũ senum. Sed nescio quo pacto ab amicitijs perfectorum hominũ. i. sapientum, de hac dico sapientia, que videtur in hominem cadere posse ad leues amicitias defluxit oratio. Quamobrẽ ad illam primã

27. redeamus, eamq; ipsam concludamus aliquando. virt⁹ inq̃. C. Fanni ⁊ tu Q. Muti, ⁊ conciliat amicitias et conseruat. In ea est enim conuenientia rerum, in ea stabilitas, in ea constantia. Que cũ se extulit, ⁊ ostendit lumen suũ, et idem aspexit, agnouitq; in alio, ad id se admouet, vicissimq; accipit illud quod in altero est, ex quo ex coniunctione eorum exardescit siue amor, siue amicitia, vtrunq;

27.

enim dictũ est ab amando Amare eñ nihil aliud est, nisi eũ ipm diligere quẽ ames, nulla indigẽtia, nulla vtilitate quesita. Que tamẽ ipsa efflorescit ex amicitia, etiã si tu eam minus secutus sis. Hac nos adolescentes beniuolentia, senes illos. L. Paulũ. M. Catonẽ. C. Gallum. P. Nasicam. T. Gracchũ Scipiõis nostri socerũ dilexim⁹. Hec etiam magis elucet inter equales, vt inter me ⁊ Scipionẽ. L. Furiũ P. Rutiliũ. Sp. Muniũ. Uicissim autẽ senes in adolescentiũ charitate acquiescim⁹, vt in vestra ⁊ in. Q. Tuberonis equidẽ admodũ adolescentis. P. Rutilij Uirginij familiaritate delector. Qñ quidem ita ratio cõparata est, vite natureq; nostre, vt alia etas oriat ex alia, maxime quidem optandũ est vt cũ equalibus possis viuere cũ qb⁹ tanq̃ e carceribus emissus sis, cũ ijsdem ad calcẽ, vt dicit, peruenire. Sed quoniã res hũane fragiles caduceq; sunt semp aliqui acquirendi sunt, quos diligam⁹, ⁊ a qbus diligamur. Charitate eñ beneuolentiaq; sublata. omnis est vita sublata iucunditas. Mihi quidem Scipio, q̃q̃ est subito erept⁹, viuit tñ, sempq; viuet. Uirtutẽ enim semp amaui illius viri, que extincta nõ est, nec mihi soli versatur ante oculos, qui illam semp in manib⁹ habui, sed etiã posteris erit clara ⁊ insignis. Nemo vnq̃ animo, aut spe maiora suscipiet, qui sibi non illius memoriã, atq; imaginẽ ꝓponendã putet. Equidem ex oĩbus reb⁹, quas mihi, aut fortũa, aut natura tribuit, nihil habeo qd cum amicitia Scipiõis possit compa

ri. In hac mihi de repub. fuit ꝯsensus. In hac rerũ priuata-
rũ consiliũ. In eadẽ requies plena oblectatiõis fuit, nunꝗ̃
illũ ne minima quidẽ re offendi, qđ quidem senserim, nihil
audiui ex eo ipe, qđ nollem. Una domꝰ erat. idem victus.
isq̃ cõis neq̃ solũ militia, sed etiã peregrinatiões, rusticati-
onesq̃ cões Nam quid ego de studijs dicam, cognoscendi
semp aliqđ aut discẽdi: in quibꝰ remoti ab oculis populi,
oẽe ociũ tempusq̃ ꝯtriuimꝰ. Quaꝝ rerũ recordatio ⁊ me-
moria, si vna cũ illo occidisset, desideriũ cõiunctissimi viri,
atq̃ amantissimi ferre nullo modo possem, sed nec illa ex-
tincta sunt, aluntur q̃ potius, ⁊ augenť cogitatiõe ⁊ memo
ria. Et si illis plane orbatus essem, magnũ tñ afferret mihi
etas ipsa solatiũ. Diutiꝰ eñ in hoc desiderio esse nõ possuʒ
Oĩa aũt breuia tolerabilia esse debent, etiã si magna sint
Hec habui de amicitia, que dicerẽ. Uos aũt hortor, vt ita
ꝟtutem locetis, sine qua amicitia esse non potest, vt ea ex-
cepta, nihil amicitia prestabilius esse putetis.

M, T, Ciceronis Dialogꝰ de amicitia Lyp
tzigk per Ualẽtinũ Schumã impressus,
solertiq̃ cura emendatus felici-
ter explicit, Anno salutꝭ
nr̃e. M. ccccc. xiiij.